

بازآفرینی حیات مادی های شهر اصفهان با رویکرد ایجاد هویت و حفظ تعاملات اجتماعی - فرهنگی نمونه موردی (مادی فرشادی در محله شیخ علیخان)

النازاسادات نائیه^{1*}، بابک طالبی حبیب آبادی²

1- کارشناس ارشد طراحی شهری دانشگاه پیام نور واحد تهران شرق، elnaznayebie@yahoo.com

2- کارشناس ارشد برنامه ریزی شهری دانشگاه آزاد واحد تهران جنوب، Talebibabak1368@gmail.com

چکیده

نگاه اقتصادی عصر مدرن و تولیدات صنعتی آن در شهرها و نگاه سرمایه داری این عصر باعث از بین رفتن حیات طبیعی و جانوری و نهایتاً حیات ما انسان ها است. بدون توجه به این موضوع که بزرگترین سرمایه هرکشوری نیروی انسانی آن کشور است پس با از بین بردن طبیعت خدادای آلودگی های زیست محیطی پدید می آید که نتیجه آن از بین رفتن حیات انسان ها یا محرک چرخه اقتصادی است. در اواخر دهه 1960 تحول بازآفرینی شهری، داستان تعامل و گاه تضاد اولویت اقتصادی و فرهنگی بوده و این موضوع در بستر تغییر پارادایم ها و الگوهای حاکم بر نظام های سیاسی-اقتصادی و اجتماعی رخ داده است. دهه های اخیر تأکیدات فرهنگی و اجتماعی اصلی ترین رویکرد در بازآفرینی شهری شده است که بازآفرینی فرهنگ مبنا اصلی ترین رویکرد دهه 1990 است. پژوهش حاضر به دنبال بازآفرینی حیات مادی¹ های رها شده شهر اصفهان که از فضاهای شهری تاریخی - فرهنگی شهر به شمار می آیند است. بدین منظور با روش تحقیق توصیفی-تحلیلی به بازآفرینی حیات مادی و ارائه راهبرد ها و طراحی خلاقانه به جلوگیری از مرگ این عنصر هویتی و فرهنگی شهر پرداخته ایم. یافته های پژوهش بیانگر آن است که بازآفرینی حیات مادی بازآفرینی حیات مادی و معنوی مردم شهر است. رهاشدگی مادی های شهر را می توان از آثار فراموشی دانست و فراموشی راز غافل شدن از خود و شهر خود. هدف از این نوشتار تلنگری است برای مردم و مسئولین جهت ایجاد احساس مسئولیت برای شناسایی و معرفی این عناصر هویت بخش به شهر اصفهان که نادر هستند و آن راز دیگر شهرهای جهان متمایز می کند و حیات تعاملات اجتماعی فرهنگی شهر محسوب می شوند.

واژه های کلیدی: بازآفرینی، مادی، ساختار فضایی شهر، عنصر هویت بخش، تعاملات اجتماعی - فرهنگی.

1- واژه مادی در اصفهان، اصطلاحی محلی است و به معنی نهر آب است.

مقدمه:

امروزه مسئولان و برنامه ریزان شهری توجه بسیاری به مراکز شهری و راهکارهای مبتنی بر لزوم ارتقای کیفیت زندگی دارند، زیرا مطلوبیت کیفی فضاهایی که زمینه ظهور و بروز فعالیت‌های جمعی و عمومی و برپایی آئین‌ها، عامل هویتی شهرها و تجلی‌گاه باورها و تفکر آن‌ها و شیوه زیست مردم بوده‌اند در احساس، ادراک، و بازنمایی پدیده‌ها در عرصه ذهنی انسان تأثیری غیرقابل انکار دارد. در این باره، برنامه‌ها و طرح‌های مختلفی برای بازآفرینی مناظر فرهنگی در ابعاد و موضوعات مختلف اجتماعی، گردشگری، زیست محیطی و اقتصادی ارائه شده‌اند. انتخاب هریک از این رویکردها، به معنای این نیست که بازآفرینی، از سایر جنبه‌های مرتبط با توسعه شهری چشم پوشیده است، بلکه نوعی انتخاب، این جریان را به سوی بهره‌برداری هرچه بهتر از بالقوگی‌های موجود و بازتعریف سازوکارهای فراموش شده شهر فرهنگ و در رسیدن به رونق اقتصادی و از این طریق، فراهم آوردن امکان توسعه یکپارچه، هدایت می‌کند. اصفهان به عنوان شهری که در مرکز فلات ایران واقع شده و دارای آب و هوای نیمه گرم و خشک است؛ وجود زاینده رود چون موهبتی ارج نهاده می‌شود و یکی از نظام مندترین و ماندگارترین شیوه‌های سنتی آبرسانی از رودخانه به مزارع و باغات اطراف تحت عنوان بکار گرفته می‌شود. (صراف، 1380) مادی‌های اصفهان که آب رودخانه زاینده رود را در سراسر جلگه و از جمله بافت شهری آن عبور می‌دهند، بخش مهمی از ساختار کالبدی - فضایی بافت شهری اصفهان هستند. گستردگی عبور مادی‌ها میان بافت‌های شهری متراکم اصفهان، دست کم از دو جنبه بسیار مهم است؛ نخست اینکه، مادی‌ها همچون فضای تنفس شهر عمل می‌کنند؛ آنگونه که، هوای مطلوب را به درون بافت آن تزریق می‌کنند. این موضوع، در عصر حاضر که آلودگی هوا به یک بحران تبدیل شده است، اهمیت بسیاری دارد. دوم اینکه، باتوجه به فضا و محیط بسیار مطلوب مادی‌ها و گستردگی آنها در سطح شهر از نظر حرکت و جابه‌جایی مردم بویژه رفت و آمد پیاده مردم، بسیار مهم و ارزشمند است. از آنجاکه مادی‌ها عنصری زمینه‌ای (ساختاری)، تاریخی و زیست محیطی (طبیعی) در بافت شهر اصفهان به شمار می‌روند، بازآفرینی آنها تأثیر بسزایی در بهبود کیفی شهر اصفهان خواهد داشت. این ویژگی ممتاز درکنار ویژگی همیشه سبز مادی‌ها، فضای پردرخت، سایه، طراوت و خنکی، آن‌هم در اقلیم اصفهان این فکر را به شدت قوت می‌بخشد که از این فرصت بیشترین بهره گرفته شود. هرچند که در حال حاضر، تعداد کمی از آنها باقی مانده و هرآن از سوی توسعه‌های شهری تهدید می‌شوند. این فضاها که به شایستگی، ریه‌های شهر اصفهان خوانده شده‌اند درواقع، حفاظ طبیعی شهر در برابر هجوم بادهای گرم کویری و پیامدهای آنها بوده است که آبیاری این زمین‌ها تنها با مادی‌های جاری در شهر صورت پذیرفته است. ضمن اینکه، این شبکه سبب تأمین امنیت شهر در برابر خطرات و سوانح طبیعی است. درواقع، مادی‌ها از عناصر و تجهیزات اساسی شهر در مقابل خطر سیل و دفع آب‌های سطحی است که از این بابت جزء جدانشدنی شهر به شمار می‌روند و به عنوان شبکه زهکش آن عمل می‌کنند. یکی از راه‌حل‌هایی که برای تأمین فضای سبز شهر پیشنهاد می‌شود، استفاده از پتانسیل بالقوه و بالفعل مادی‌ها است برای احیای دوباره این مادی‌ها به سرمایه‌گذاری چندانی نیاز نیست بلکه، عملاً می‌بایست رفع تجاوز از حریم‌ها صورت گیرد. هدف از نوشتار این مقاله بازآفرینی و از نو تعریف کردن فضاهای فرهنگی تاریخی مادی‌های شهر برای شهروندان و افزایش تعاملات اجتماعی از طریق ایجاد فضایی جدید با ارزش‌های سنتی و گذشته است به طوری که پاسخ‌گوی نیاز مردم و محیط زیست باشد.

1-1-سوالات تحقیق :

با توجه به اهداف و موضوع تحقیق می توان سوالات زیر را مطرح کرد:

- 1- آیا مادی ها در شکل گیری ساختار فضایی و احراز هویت شهر اصفهان تأثیر مستقیمی داشتند؟
- 2- آیا بازآفرینی حیات زیست محیطی- کالبدی مادی ها با رویکرد فرهنگی می تواند حضور عابر پیاده در فضاهای شهری را پر رنگ کند؟
- 3- چگونه می توان با بازآفرینی مناظر فرهنگی در شبکه مادی ها به حفظ ارزش های فرهنگی و هویتی مادی ها و بافت تاریخی اطراف دست یافت و تعاملات اجتماعی شهروندان را افزایش داد ؟
- 3- آیا تعریف محوری پیاده، موازی با محور مادی فرشادی می تواند امکان سرزنده کردن آن را فراهم کند؟

3-1-پیشینه تحقیق:

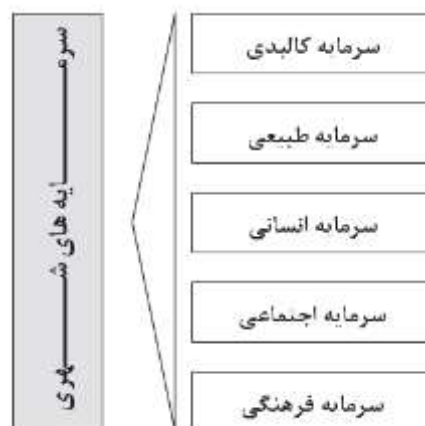
فرشته احمدی و حمید ماجدی در مقاله خود باعنوان "نقش مادی ها در شکل گیری ساختار فضایی شهر اصفهان" به جنبه هویتی و ساختار فضایی شهر پرداخته و به مادی ها به چشم یک عنصر ساختار فضایی هویت دار در شهر نگاه می کنند که اکنون این عنصر در حال از بین رفتن است و باید چاره ای اندیشید که هویت شهر از بین نرود. این مقاله به شناسایی سوابق و عملکرد مادی ها طی تاریخ و ارتباط آن با توسعه و طراحی فضاهای شهری پرداخته است. زیباسازی فضای شهری با ارتقاء نقش عبور و مروری مادی ها « سبزراه » و برآورده ساختن نیازهای عملکردی، تفریحی، روحی و روانی شهروندان جهت ارتقاء کیفیت زیستی شهر از اهداف اصلی مقاله است. ماهرخ مهدی قلب در تحقیق خود با عنوان "احیای حیات زیست محیطی-کالبدی مادی ها در شهر با رویکرد پیاده راه سازی (نمونه موردی : مادی فرشادی)" سعی بر آن است که با طراحی پیاده راه سلامت روان پیاده هارا ارتقاء داده و با حضور افراد حیات دوباره را به مادی و محله بازگرداند و مشکلات زیادی از قبیل ترافیک، ازدحام و همچنین آلودگی های صوتی و زیست محیطی را با پیاده راه سازی محور مادی کاهش داد و به توسعه پایدار دست یافت. صدیقه کلانتری و محمود محمدی در مقاله باعنوان "تدوین راهکارهایی برای ساماندهی واحیای مادی های بافت قدیم اصفهان" به مادی ها به عنوان عناصر شهری که دارای ویژگی ها و امتیازاتی هستند که با برنامه ریزی صحیح و هدفمند درباره آنها، می توان به نتایج مثبت و مطلوبی در خصوص آنها دست یافت پرداخته اند. تحقق این مهم، هم منطبق با اصول فضایی- کالبدی شهرسازی سنتی ایرانی است که بافت قدیم اصفهان براساس آن شکل گرفته و هم، هماهنگ و هم جهت با اصول شهرسازی نوین و پایداری که در آن توجه و احترام به انسان، نیازها و ارزش های فرهنگی- اجتماعی او، از اهمیت بسیاری برخوردار است. مینا کشانی همدانی در مقاله با عنوان "نقش محور مادی های شهر اصفهان در توسعه پایدار با تأکید بر حفظ اکولوژی شهر" با تلاش بر حفظ بستر اکولوژیک شهر بیش از پیش اهمیت می یابد و مادی ها به عنوان عناصر اکولوژیک شهر اصفهان معرفی می شود. نتایج به دست آمده حاصل از پژوهش نشانگر وجود نقش پررنگ این مسیرها در توسعه مدون و پایدار شهر به عنوان بخشی خرد از ساختار کلان اکولوژیکی شهر می باشد که همچنان حیات اجتماعی را در کالبد پیرامون خود طی گذشت سالیان حفظ نموده است. بهادر زمانی و زهرا ریاست هارمی در مقاله باعنوان "مادی های اصفهان الگویی ایرانی از شبکه سبزراه های شهری" مادی های اصفهان، همان فضاهای طبیعی متعلق به خارج شهر در نظر گرفته شده اند که به مانند سبزراه هادرشهرها و محلات نقش متعددی را ایفا کرده اند نقشهایی که پیش

از جنبش سبزها تا به عهده آنها گذاشته شده بود با گذر زمان این نقش ها کم رنگ تر شده اند در این تحقیق سعی بر آن است که با مطالعات ادبیات و گذشته سبزها تا به حقیقت مادی های اصفهان پی برده و با ارائه راهکارهایی آن را از زوال و نابودی نجات دهد. نیلوفر یزد خواستی و فرشته احمدی در مقاله با عنوان "ارتقای کیفی لبه های شهری با تاکید بر نورپردازی (مطالعه موردی مادی فرشادی اصفهان)" به منظور ارتقاء کیفی لبه های مادی ها به ارائه راهکارها و ضوابطی با تاکید بر چگونگی نورپردازی شبانه ونحوه به کارگیری رنگ ونور در راستای کیفیت بخشی به این مادی پرداخته شود، که قابل تعمیم به سایر مادی ها وسایر لبه های شهری که واجد ویژگی های مشابه مادی ها هستند، نیز باشد و این امر به نوبه خود موجب به افزایش امنیت و سرزندگی در سطح محلات و ایجاد محورهای سبز، جذاب و پویا در ساعات مختلف شبانه روز در مقیاس شهر می گردد. فرشته احمدی وهمکاران در مقاله با عنوان "باززنده سازی و ارتقای کیفی لبه شهری مادیها در اصفهان با بهره گیری از نورپردازی (مطالعه موردی: مادی فرشادی)" با راهکار باززنده سازی ارتقای کیفی لبه شهری مادی ها در اصفهان بهره گیری از نورپردازی تدین شده است. بر طبق این پژوهش، با استفاده از تکنیک ها و روش های مختلف نورپردازی، که برگرفته از تجربیات ایران و جهان می باشد و همچنین بهره گیری از خلاقیت و مشارکت مردمی و بومی گرایی می توان به طراحی و اجرای نورپردازی مناسب مادی ها و لبه های شهری با کمک دانش ها و تکنیک های جدید و مقرون به صرفه اقتصادی، و در نظر گرفتن شرایط محلی و هویت موجود پرداخت و به پایداری زیست محیطی، اجتماعی، اقتصادی لبه های شهری و مادی ها در شب هنگام و روز هنگام، دست یافت که موجب گردد لبه های شهری و مادی ها به محورهای سبز و جذاب و پویا در اوقات مختلف شبانه روز و در سطح محلات و شهر، تبدیل گردند.

4-1- روش تحقیق:

در این تحقیق از روش توصیفی و تحلیلی استفاده شده است که در ابتدا به توصیفی از موضوع مورد بررسی و نمونه موردی می پردازیم و سپس به استنباط، تحلیل و نتیجه گیری از آنها می رسیم. شیوه گردآوری اولیه اطلاعات، کتابخانه ای و با استفاده از کتب، نشریات و مقالات و سایت های اینترنتی و طرح های فرادست و مشابه است. شیوه گردآوری ثانویه اطلاعات به صورت میدانی بوده که شامل تهیه نقشه و آمار و عکسبرداری از محدوده مورد مطالعه و جمع آوری اطلاعات کالبدی از وضع موجود است.

نمودار 1- فرهنگ به عنوان یکی از سرمایه های شهری ماخذ: (لطفی، 1389: 3)

2- مبانی نظری تحقیق:

1-2- بازآفرینی:

واژه regeneration در لغت به معنای بازتولید یا ترمیم طبیعی بخشی از یک تمامیت زنده که در معرض نابودی قرار گرفته است می باشد. بازآفرینی خلق فضاهای جدید با حفظ ویژگی های اصلی فضایی قدیم (کالبدی و فعالیت) است و هدف، حفظ ویژگی های ارزشی بافت قدیمی، خلق ویژگی های جدید و متناسب با نیاز روز و تعریف توسعه مجدد ارزش های گذشته برای پاسخ گویی به نیازهای معاصر می باشد (حنای، 1386: 15) اگر به صورت کلی بازآفرینی را این گونه ببینیم که نگرشی هماهنگ و گسترده و اقدامی است که به حل مسائل و مشکلات شهری منجر می شود و در پی ایجاد وضعیتی پایدار در اقتصاد، کالبد، اجتماع و محیط زیست است (پورجعفر و دهقانی، 1390).

اواخر دهه 1960 قدم به عرصه شهر و اجتماع گذاشت. جریانی نسبتاً مشترک در جهت بازتدوین ارزش های اجتماعی و جنبه های کیفی حیات مدنی که در آن تنها رشد اقتصادی معیار توسعه نیست و اقتصاد وسیله ای برای دستیابی به ابعاد متنوع از توسعه یافتگی است. آغاز توجه جدی به امور زیست محیطی با تاسیس وزارت محیط زیست در فرانسه، اجباری نمودن سنجش اثرات زیست محیطی برای طرح های بزرگ در آمریکا، تعیین روز زمین و ... نهایتاً توسعه پایدار. با تغییر وضعیت اقتصادی در این فرآیند خدماتی شدن مهمترین عامل شکل دهنده به شهرها شد و چون این بخش اقتصادی نیازمند کالبد مورد تطابق با خویش در شهر است. خدماتی شدن بعد زمانی استفاده از فضاهای شهری را نیز تجدید ساختار کرد و الگوی جدیدی از ساعت کار و استراحت بوجود آمد: افزایش ایام تعطیل و اوقات فراغت، تقاضا برای استفاده از خدمات تفریحی گردشگری و فرهنگی.. در انگلستان از اواسط دهه 1980 مسئولان شهری به این نتیجه رسیدند که در کنار ارتقاء کیفیت کالبدی شهر از طریق ساماندهی فضاهای عمومی و حاشیه ای رودخانه در لیورپول، رویدادی فرهنگی را نیز برای رونق به اقتصادی و تقویت احساس هویت شهروندی در نظر بگیرند. «بازآفرینی فرهنگ- مبنا» را می توان نتیجه این رویکرد دانست که به نحو بسیار گسترده ای در «آبادگری» های دهه های اخیر که در دل بافت درونی شهرها به اجرا درآمد، مشهود است. (Vickery, 2007, 13). در پاسخی به رویکردهای قبلی که محوریت بازآفرینی را توسعه مستقیم اقتصادی قرار می دادند، به این نکته اصلی اشاره می شود که بازآفرینی شهری ای که از عامل فرهنگ بهره نجوید، موفقیتی نخواهد داشت (Hughes, 1998, 2). به این ترتیب است که فرهنگ، به عنوان یکی از سرمایه های شهری شناخته شده و جایگاه خود را در جریان بازآفرینی شهری پیدا می کند. در چارچوب نگاه سه گانه «زیست محیطی، اجتماعی و اقتصادی» به توسعه، فرهنگ می تواند نیرویی در جهت درگیر ساختن، یا ارتقاء هر کدام از این عوامل باشد، و موجب رونق اقتصادی سرزندگی اجتماعی و برقراری کیفیت زیست محیطی گردد. در این رویکرد از فضاهای شهری استفاده های تازه صورت می گیرد و رویدادها و فعالیتهای جدیدی که می تواند در آینده موجب شهرت و محبوبیت مکان ها شود، پیشنهاد می گردد. (لطفی، 1389: 3).

فرآیند بازآفرینی شهری فرهنگ- مبنا، اهداف زیر را دنبال می کند: اشاعه گردشگری فرهنگی، افزایش میزان بهره برداری مفید از فضاهای شهری، کاهش میزان فرسودگی کالبدی، ارتقاء وجهه تصویر شهری، جذب سرمایه گذار پها، اشتغال زایی، کاستن از حجم صدمه رسانی به محیط شهری منظور همان مسائل زیست محیطی است. (DCMS, 2004, 14) معیار دیگری که در تعریف محدوده های فرهنگی نقش اساسی دارد، «میراث» است. پیرو چنین تعبیری از مفهوم میراث، اصلی

ترین توجه بازآفرینی فرهنگ- مبنا در بخش کالبدی، به حفاظت و مرمت بافت و بناهای بارزش تاریخی و قابل بازگرداندن به چرخه حیات شهری، و احیاء ذخائر ساختمانی بخش‌های تاریخی و بافت درونی شهرهاست. (لطفی، 1389)

2-2- بازآفرینی مناظر فرهنگی:

در واقع همزمان با شروع قرن بیست و یکم، شهرها ابعاد گسترده تری از نظر حجم فیزیکی و تنوع مسائل اجتماعی اقتصادی پیدا کرده اند و این تحولات، مدیران و برنامه ریزان شهری را به چالش فراخوانده است. بر این اساس، آنان با توجه به نیازهای شهروندان، آموزش و نقش شهروندان در بهبود کیفیت محیط زندگی شان و امنیت اساسی آن به تشکیل نهادهای مشارکتی و اجتماعی اقدام می کنند. بسیاری از برنامه ریزی های شهری و مسکونی از آن رو با مشکل روبه رو می شوند که دست اندرکاران آن ها درک روشنی از کارکردهای اجتماعی شهر ندارند. بازآفرینی مناظر فرهنگی با هدف حضور پایدار شهروند، از طریق غنی ساختن تجربه فضاهای جمعی و مشارکتی صورت می پذیرد. در این خصوص، برنامه ریزان و طراحان شهری با هدف حضور پیوسته و زمان دار شهروندان در عرصه ها و فضاهای عمومی مؤلفه های ارتقای کیفیت محیط را در دستور کار خود قرار می دهند. توجه ویژه به توان های موجود در بستر و حمایت از کارآفرینی در مقیاس محلی و به تبع حمایت از اقتصاد محلی، سبب ماندگاری و ارتقا کیفیت و امنیت محیط زندگی فرد می شود. همچنین ایجاد تعامل و هماهنگی پیوسته میان نقش و عملکرد فضا باعث شکل گیری تصویر ذهنی مطلوب در ذهن شهروندان و بازدیدکنندگان می شود که این تصویر ذهنی قابلیت ماندگاری و حضورپذیری مجدد را در فضا افزایش خواهد داد. بنابراین بازآفرینی و توانمندسازی مناظر فرهنگی با توجه به اصول و قوانین مربوط به آن و با هدف ارتقای کیفیت محیط زندگی شهروندان می تواند میزان حضور پذیری شهروند را تضمین کند. (پورجعفر، دهقانی، 1390) محلات تاریخی و فضاهای شهری احیا شده که مورد توجه گردشگران قرار گرفته اند گونه های از محدوده های فرهنگی به شمار می روند و تمرکز وجود فضاهای فرهنگی و هنری در آنها می تواند بر مبنای ارائه محل هایی برای ارائه آثار هنری، تئاترها و موزه های شاخص باشد. به طور خلاصه باید گفت، محلات فرهنگی می توانند خلاقیت را به فرهنگ و فرهنگ را به اهداف و خدمات اقتصادی ارزشمند ترجمه کنند (شبابی و ایزدی، 1392). به همین دلیل، نگارنده این مقاله اعتقاد دارد که بازآفرینی کاری تفریحی و تفننی نیست؛ بلکه امری حیاتی در تداوم تاریخی، پیوستگی فرهنگی و کارکردی فضاهای جمعی شهر مانند مادی های شهر اصفهان است.

بازآفرینی مناظر فرهنگی درون شهری، با ایجاد اطمینان از درک بافت تاریخی و نیازهای عملکردی جامعه در پاسخ به آن به صورت زیر، سازگاری و حس خوبی ایجاد می کند: 1- شناخت مکان ها و مسیرهای عمومی که برای شهروند خوشایند هستند؛ 2- ایجاد احساس امنیت؛ 3- ایجاد کیفیتی از مناظر فرهنگی که با عناصر عملکردی و هنر عمومی یکپارچه شده

اند؛ 4- ساخت مکان های عمومی که آشفته و درهم ریخته نیستند و به آسانی قابل نگهداری اند؛ 5- نورپردازی و تجهیز منظر با طراحی مناسب؛ 6- فضاهای کیفی مناسب با نیاز گروه های مختلف شهروندی شامل افراد مسن، معلولان و ناتوانان؛ 7- طرح کاشت قوی و متناسب با ویژگی های منظر فرهنگی. (پورجعفر، دهقانی، 1390)

محور های موضوعی بازآفرینی حیات مادی مورد تاکید این سیاست عبارتند از:

- تاکید بر همکاری نیروهای محلی با بخش خصوصی و گروه های داوطلب

- توجه بیشتر به حفاظت از محیط های تاریخی و نقش ساختارهای تاریخی در باز آفرینی شهری

کنفرانس پژوهش های معماری و شهرسازی اسلامی و تاریخی ایران

Research Conference Architecture and Urbanism Islamic history of Iran

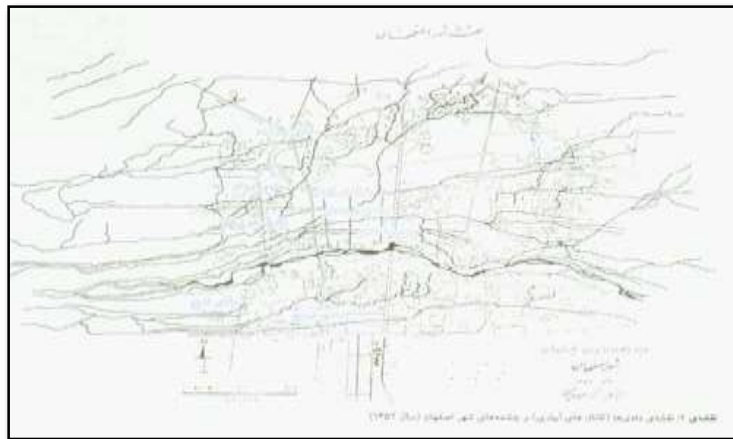
- استفاده از هنر، فرهنگ و گذران اوقات فراغت به عنوان محرک های برنامه های تجدید حیات شهری
- تاکید بر مشارکت گروه های اجتماعی در این فرایند
- ایجاد همبستگی و یکپارچگی میان کلیه نقش آفرینان شهری و سایر گروه های ذی نفع بر مبنای شراکت
- پرهیز از ساخت و سازهای تک عملکردی و تشویق ساخت پروژه ها با کاربری های متعدد و مختلط
- توجه به اقدامات و برنامه های کیفی به موازات اقدامات کمی
- تاکید بر افزایش اشتغال، کاهش فقر و افتراق اجتماعی، تامین امکانات اجتماعی و آموزش به جای نوسازی های فیزیکی
- انتقاد از درگیری بیش از اندازه و مستقیم دولت در امر توسعه
- توجه به تنظیم مجدد طرح ها و برنامه ها بر اساس اصول توسعه پایدار در حال حاضر، استفاده بهینه از اراضی شهری به منظور حداکثر بهره وری (ایزدی، 1391)

شکل 1- تصاویری از مادی نیاصرم؛ زیباترین و پرآب ترین مادی شهر اصفهان
(مأخذ: احمدی و ماجدی)

3-2- تعریف مادی و انواع آن:

مادی ها - کلمه مادی در اصفهان اصطلاح محلی است و به معنی نهر آب است. چندین مادی از زاینده رود منشعب می شوند و مزارع باغ ها و خانه های اصفهان را مشروب می سازند. اگر زاینده رود را شاهرگ حیاتی اصفهان بدانیم آن وقت مادی ها شریان هایی هستند که از این شاهرگ منشعب شده و در بطن شهر گسترده اند.

نقشه 1: مادی ها و چشمه های شهر اصفهان
(مأخذ: www.raskhon.net)

مادی های مشهور عبارتند از :

1. مادی نیاصرم - بزرگترین مادی های اصفهان است 2. مادی فرشادی - محل انشعاب آن بالاتر از نیاصرم و در کنار قریه ناجوان (ناژوان) ماریبین است و آب آن مادی نیاصرم است. 3. مادی شاه - نام دیگر آن یا جوی شاه است که خاصه عمارت ها و باغ های شاهی بوده است. آب آن نصف مادی فرشادی می باشد. 4. مادی فدین - چون بعضی از سلطان ها شاخه ای از این نهر را فدای نفس خود کرده و اکثر آن را وقف شهر نموده بودند، به مادی فدا مشهور بوده است؛ ولی امروزه آن را مادی فدین می گویند. 5. مادی تیران: این نهر همیشه پر آب است، مگر در خشکسالی که بندرت تا دو ماه بی آب می شود. 6. مادی قمش - محل انشعاب این مادی بالاتر از نهرهای سابق و معتبرترین آن ها است. (حاج سید جوادی، 1388)

2-4- نقش بازآفرینی در حفظ حیات ساختار فضایی شهر اصفهان

مادی ها به دو شکل در طرح کالبدی شهر اصفهان مورد استفاده قرار گرفته اند:

1- یکی در محور چهار باغ به گونه ای کاملا طراحی شده که فضای شهری هندسی خطی را در شهر پدید آورده است.
2- دیگری در سایر معابر مثل کوچه ها که به صورت ماریپیچ طی طریق کرده و از شهر خارج می شوند. مادی ها در بافت ارگانیک شهر اصفهان در کوچه ها و معابر آن محوره های سبزی را تعریف کرده اند که به زعم بسیاری اصفهان را به صورت یک «باغ شهر» در آورده است (اهری، 1380).

با افزایش تعداد مادی ها در عهد صفوی کاخها، مساجد، کاروانسراها، بازارها، گرمابه ها و خانه های بسیاری از متمکنین شهر به منظور استفاده از آب در مسیر مادی ها ایجاد شدند. بدین ترتیب مرفولوژی فضاهای مسکونی شهر از پیچ و خم مادی ها تأثیر پذیرفته، خانه هایی که در کنار مادی ها و جوی های منشعب از آنها قرار داشتند به اقتضای سمت حرکت مادی ها شرقی غربی یا غربی شرقی ساخته شده اند که نمونه بارز آن در محله چرخاب در مسیر مادی نیاصرم مشاهده می شود. (نه روزبان، 1383: 26). اغلب مادی ها با عبور از بافت تاریخی شهر اصفهان ضمن تأثیری که بر بافت و محدوده اطراف خود گذاشته اند، از ویژگی های کالبدی، تاریخی و اجتماعی محل عبور خود تأثیر پذیرفته اند. به طوری که یک مادی با گذر از محله های مختلف که ویژگی های اجتماعی و فرهنگی متفاوتی داشته در هر قسمت رنگ و طرح ویژه ای را در بدنه خود نمایان ساخته است (ماجدی و احمدی، مجله هویت شهر، شماره 30، 44-45).

3-5- نقش بازآفرینی در حفظ هویت بخشی به شهر اصفهان

مادی ها در شهر اصفهان نیز شاخصه و متمایز کننده شهر اصفهان از سایر شهرهای ایران می باشد و به گونه ای هویت بخش قسمت های مرکزی شهر و متمایز کننده این محلات از سایر محلات جدید شهر می باشد. واژه ای مادی در ذهن بسیاری از ساکنان این محلات یادآور بسیاری از خاطرات دوران کودکی، مظهر حیات و زندگی است. هنوز هم بسیاری از مردم برای رفتن از نقطه ای به نقطه دیگر از مسیر مادی به عنوان راهنمای خویش استفاده می نمایند. مادی ها به عنوان یکی از عناصر کلیدی معنادار شدن شهر اصفهان، منجر به منحصر بودن شهر اصفهان برای خود می گردد و ساکنان شهر اصفهان نوعی حس تعلق و وابستگی نسبت به آنها دارند. اصطلاح «حس مکان» در اینجا مصداق می یابد. مدیریت این حس مکان و حفظ این احساس امنیت، تعلق و خاطره انگیزی رسالت ماست (ماجدی و احمدی، مجله هویت شهر، شماره 30:44).

6-2- خلاقیت در مدیریت منابع آب در گذشته و ناکامی امروز

مادی‌ها همانند قنات‌ها شاهکار تفکر انسان کویرنشین است. مورخان زیادی از جمله ابن رسته، حمزه اصفهانی و ابن حوقل در نوشته‌های خود اشاره به تقسیم آب زاینده رود و ضوابط آن در شهر اصفهان می‌نمایند. حمزه اصفهانی تقسیم آب را به پیش از اسلام و به اردشیر بابکان نسبت می‌دهد و مادی را نشأت گرفته از کلمه ماد می‌دانند. از نوشته‌های ابن حوقل چنین نتیجه می‌شود که ده قرن قبل هم آب زاینده رود با اصول و روش خاص تقسیم شده است و هر بلوک نسبت به اوضاع و موقعیت جغرافیایی و شرایط زمانی و مکانی حقابه داشته است. هم پای رشد شهر نشینی و افزایش آبادی‌ها شیوه تقسیم آب زاینده رود هم دستخوش تغییر شده است. در دوران صفویه که اصفهان به عنوان پایتخت ایران برگزیده شد و این دوران به عنوان دوران طلایی تاریخ اصفهان هم نامیده می‌شود، تغییرات بیشتری نسبت به گذشته داریم (طالبی ریزی، 1383: 19) در این زمان با گسترش شهر به سمت جنوب و افزایش جمعیت شهری و روستایی این منطقه، زمین‌های بایر و لم یزرع آباد شده و باغات بزرگ و زیبایی در مدت زمان کمی بوجود آمدند. همچنین اراضی مزروعی اطراف رودخانه و شعبات آن جزئی از شهر شده و محلات نوساز صفوی در آنها ساخته شد. در این زمان برای تقسیم آب زاینده رود از وجود شیخ بهایی استفاده نمودند. البته نباید تصور کرد که اصول تقسیم آب زاینده رود از این دانشمند معروف عهد صفوی است، بلکه تأکید و نظارت و تغییرات کوچکی توسط وی انجام گرفت. در طومار «شیخ بهایی» تعداد نهرها یا مادی‌هایی که از زاینده رود جدا می‌شود 78 عدد ذکر شده که تعدادی از سمت چپ و تعدادی از سمت راست آن منشعب می‌شوند. این تقسیم بندی بر اساس 33 سهم اصلی انجام می‌شود و هر سهم به نوبه خود تقسیمات فرعی دیگری هم داشته است. از این تعداد مادی‌ها؛ اکنون 10 مادی در بافت کنونی شهر اصفهان جاری هستند که جهت حرکت آنها از جنوب غربی به شمال شرقی بوده است و طبق یک تقسیم بندی فرعی دیگر به نام لت تمام اراضی و باغات و خانه‌های شخصی مشروب می‌شده است در زمان صفویه اداره تقسیم آب و نظارت بر آن از مناصب بسیار مهم بوده است. در سفرنامه سیاحان زیادی از جمله تاورنیه فرانسوی و انگلبرت آلمانی این مطلب به چشم می‌خورد. ماحصل مبحث اینک؛ روش پیچیده و شگفت تقسیم آب زاینده رود در اصفهان بر اساس دو اصل زمان و مکان، که از معروف شده است، «شیخ بهایی» برجسته ترین نمونه‌های میراث فرهنگی ما در مدیریت منابع آب است و به طور سنتی به نام ابداع فرد و زمان خاصی نیست بلکه محصولی از اعصار و قرون گذشته است که طی نسلها به موازات گسترش و محدود شدن اراضی و یا تصمیمات حکومتی تغییر و تبدیلاتی در آن رخ داده است.

شکل 3: مادی فرشادی در حیاط کاروانسرای عباسی
مأخذ: (www.iran-egn.com)

شکل 2: مادی جوی شاه در میدان نقش جهان
مأخذ: (www.iran-egn.com)

7-2- عملکرد مادی هادر گذشته تا به امروز

در شکل گیری پایتخت صفوی، مرکز شهر از میدان عتیق به میدان نو (میدان نقش جهان) منتقل می گردد. در قسمت نوساز شهر، محلات جدید با طرح هندسی و در تبعیت از محورهای شمالی-جنوبی چهارباغ و غربی-شرقی زاینده رود ساخته می شوند. از آنجا که شهر قدیمی بخش عمده ای از پایتخت را تشکیل می دهد، برای آنکه شهر جدید از مقبولیت برخوردار شود و از طرفی شهر قدیم نیز با رکود مواجه نشود، اتصال بین بخش قدیم و جدید توسط بازار برقرار می گردد؛ آنگونه که اگر میدان عتیق و مجموعه بازار آن حلقه شروع و میدان نقش جهان حلقه ی پایانی باشد، بازار و بناهای شاخص آن حلقه های میانی و واسطه خواهند بود. در این میان جریان آب و مادی نه تنها نقش خود را از دست نداده، بلکه صاحب نقش می باشد. چنانکه در ارتباط و اتصال پیش گفته میدان نقش جهان و میدان عتیق قرارگیری عناصر واسطه ای همچون مدرسه ملاعبدالله، سرای مخلص و مدرسه ی جده بزرگ در تبعیت از مسیر مادی فدین می باشد و این به گونه ای هدایت مسیر بازار است. به طریق مشابه، مادی جوی شاه پس از مشروب نمودن باغ ها و کاخ های صفوی وارد میدان نقش جهان می گردد. مادی فرشادی پس از مشروب نمودن باغ ها در بخش جنوب غربی از مجموعه شاه سلطان حسین و کاروانسرای عباسی عبور کرده و وارد محلات مسکونی می شود. مادی های دیگر نیز نقش و عملکردی مشابه دارند که بیان و شرح بناهایی که در مسیر آنها قرار دارند، خارج از حوصله این مقاله است. تمامی موارد بیانگر این حقیقت است که مادی ها با طرحی از پیش اندیشیده و آگاهانه به عنوان عنصری شاخص و مهم در طراحی مجموعه های شهری اصفهان بکار گرفته شده اند. کارکرد دیگر مادی ها در فضای شهری جمع آوری آب های سطحی حاصل از نزولات جوی می باشد. مادی ها به همراه جوی های منشعب از آنها مانند شبکه ای در سطح شهر گسترده شده اند و آب باران و برف به سمت این شبکه جریان یافته و انتقال می یابد و در نتیجه آب گرفتگی در معابر و گذرگاههای محلات بوجود نمی آید. و این نیز عاملی بوده که در قسمت هایی که شهر جدید از پیش طراحی می شده است، در باب توسعه گذرها و معابر با خیالی آسوده تر، به طراحی شبکه شهری فکر نمایند. علاوه بر آنچه گفته شد مادی ها به عنوان یکی از منابع ارتزاق سفره های آب زیرزمینی همواره نقش مهمی در تأمین آب چاه های خانگی داشته اند، تا آن جا که با خشک شدن آنها، سطح آب های زیرزمینی نیز کاهش می یابد و چاه هایی که می توانند در جلوگیری از هدر رفتن آب تصفیه برای آبیاری به کار آیند خشک می شوند. مادی ها را عامل تلطیف و پاک کنندگی هوای شهر عنوان می کنند؛ مسأله ای که نیاز آن با افزایش میزان آلودگی شهر اصفهان بیشتر احساس می شود تا بستان یکی از نقش های مادی پائین نگهداشتن دمای هواست، موردی که به نظر می رسد باز هم در شرایط فعلی کاربرد کارکرد دارد. این در حالی است که گسترش معماری مدرن بدون توجه به نیازهای منطقه و توجه به

کارکرد عناصر بومی مویرگ های حیاتی شهر اصفهان را تا حدی زیادی قطع کرده است. (احمدی، ماجدی : مجله هویت شهر، شماره 30)

اما با تغییر عملکردی مادی ها با زیربنای اقتصادی شهر از کشاورزی به یک شهر خدماتی صنعتی، مادی ها یکی از اصلی ترین کارکرد های خود را از دست داده اند. به عبارت دیگر با گسترش شهر و شهرنشینی و ازدیاد جمعیت و افزایش جمعیت مهاجر و ساخت و سازهای بی رویه بخش زیادی از اراضی مزروعی داخل شهر که قبلاً از مادی ها مشروب می شدند و پا به پای آنها مادی ها و شعبات آنها هم نابود شدند. (طالبی ریزی، 1383 : 21).

شکل 5: ریشه ها تنومند و عمیق درختان حاشیه مادی
مأخذ: (www.irna.ir)

شکل 4: درختان تنومند در حاشیه مادی ها
مأخذ: (www.irna.ir)

8-2- بررسی علل نابسامانی مادی ها از دید کارشناسان:

رئیس اداره ساماندهی انهار و مادی های شهرداری اصفهان با اعلام این که ۲۷۵ کیلومتر مادی اصلی در سطح شهر اصفهان وجود دارد، تاکید می کند: شهرداری برای ساماندهی مادی ها تصمیم گرفت انهار را به یک پارک خطی تبدیل کند و از این رو از سال ۸۲ به صورت جدی این مهم را در دستور کار خود قرار داد به طوری که سالانه دهها میلیارد تومان برای این منظور هزینه می کند.

به گفته سید جلال عمرانی: بیش از ۱۰۰ هزار درخت در اطراف مادی های شهر که همگی قدمتی ۵۰ تا ۷۰ ساله دارند، وجود دارد که به عنوان کلکسیون فضای سبز، بر طراوات و زیبایی این محلات افزوده است. وی با اشاره به اینکه طبق طومار شیخ بهایی از ۱۸ سهم زاینده رود ۴ سهم مربوط به شهر و مادی های اصفهان است، تصریح می کند: جریان آب در مادی های شهر اصفهان قول هایی داده شده اما هنوز عملیاتی نشده این در حالی است درختان مادی ها تشنه هستند. رئیس اداره انهار و مادی های شهرداری اصفهان اضافه می کند: در سال جاری ۴۵ میلیارد و ۱۰۰ میلیون ریال اعتبار به صورت نقدی، ۲ میلیارد و ۲۰۰ میلیون ریال به صورت غیرنقدی و ۱۱ میلیارد و ۶۵۰ میلیون ریال اعتبارات مرکزی برای ساماندهی و احیای انهار مناطق ۱۵ گانه و ناژوان اختصاص داده شده است.

عمرانی با اشاره به خشکی زاینده رود خاطرنشان می کند: یکی از مشکلات شهرداری آبیاری درختان اطراف این مادیها است، چرا که ریشه درختان عمیق است و به آب دائمی عادت کرده، ولی اکنون با خشکی زاینده رود شهرداری مجبور است با تانکر، لوله کشی، حفر چاه آبیاری درختان را انجام دهد.

علاوه بر آنچه گفته شد از دیگر اعمال نادانسته که شهرداری در سال های اخیر انجام می دهد قطع درختان اطراف مادی است درختانی که ارزش تاریخی دارند و با ارزش رفتنشان حیات زیست محیطی نیز به خطر می افتد.

شکل 6: قطع درختان حاشیه مادی
مأخذ: (www.irna.ir)

8-2- نقش تعاملات اجتماعی در فضاهای پیاده حاشیه مادی

تعاملات اجتماعی براساس هرم نیازهای انسانی مازلو (1954) احتیاجات افراد به دو گروه تقسیم می شود، دسته نخست نیازهای مادی و جسمانی است که در صورت ارضای این دسته ، طیف دیگری از نیازها مطرح می شود که به بعد روحی و روانی زندگی انسان باز می گردد. بر این اساس یکی از نیازهای فطری انسانها از جمله شهروندان نیاز به برقراری تعاملات و روابط اجتماعی است. بدین ترتیب از تعاملات و روابط اجتماعی هم به عنوان یک نیاز فطری و هم وسیله ای برای ارضای نیازهای دیگر نام برده می شود. به طوری که انسان بدون برقراری روابط اجتماعی قادر به زیستن نمی باشد (رفیع پور، 1382). فضای شهری، آن بخش از فضای باز همگانی بیرونی را در بر می گیرد که در آن تعاملات اجتماعی رخ می دهد و لینچ در این باره می گوید که: در این فضا فرصت آن وجود دارد مرزهای اجتماعی شکسته شوند و برخوردهای از پیش تدوین نیافته به وقوع بپیوندند و افراد در یک محیط اجتماعی جدید با هم اختلاط یابند. (Lynch 1972, 179)

در واقع فضایی را می توان به عنوان فضای شهری در نظر گرفت که حداقل یک طرف آن باز بوده و فرصت حضور برای همه افراد جامعه به طور یکسان وجود دارد و از همه مهم تر باید دارای تعاملات اجتماعی باشد. پیاده راه ها، معابری با بالاترین حد تعاملات اجتماعی هستند که در آنها تسلط کامل با عابر پیاده بوده و از وسایل نقلیه موتوری تنها به منظور سرویس دهی به زندگی جاری در معبر استفاده می شود (پاکزاد، 1385: 274)

جین جیکوبز سه نقش را برای پیاده روها و پیاده روی می داند:

- 1- نقش پیاده رو در امنیت 2- نقش پیاده رو در همسازی کودکان با جامعه 3- نقش پیاده رو در تقویت تعامل اجتماعی.

جین جیکوبز رابطه های سطحی را بسیار مهم و زمینه ساز یک زندگی مناسب در پیاده روها می داند (Jacobs, 1961).

10-2- نقش فضای سبز در اکولوژی فرهنگی

سعید نیا در کتاب سبز شهرداری فضای سبز شهری را به سه دسته تقسیم نموده است: فضای سبز عمومی (پارک)، فضای سبز نیمه عمومی و فضای سبز خیابانی. فضاهای سبز عمومی فضاهایی هستند که واجد بازدهی اجتماعی می باشند و اساسا برای این منظور طراحی و تجهیز شده اند. فضای سبز خیابانی نوعی از فضای سبز شهری است که به طور معمول

درختکاری حاشیه باریکی از حد فاصل مسیرهای پیاده رو و سواره رو را تشکیل می دهند و یا در زمین های پیرامون بزرگراه ها و خیابانها شکل گرفته اند. فضای سبز خیابانی، بخشی از ساخت شبکه های دسترسی هستند که دارای عملکردهای اکولوژیکی، اجتماعی، ایمن سازی ترافیک و زیبا سازی فضاهای شهری می باشند. از نظر عملکرد اجتماعی،

فضای سبز خطی، مطلوبیت مسیرهای پیاده و جذب مردم برای پیاده روی را افزایش می دهد (سعید نیا ، 1383).
 مهربانی کریدرهای سبز را مشتمل بر کرانه های رودخانه ها یا کانال ها، کریدورهای جاده ای یا راه آهنی، مسیرهای
 دوچرخه سواری در داخل شهر، مسیرهای پیاده روی درون شهری و مسیرهای مجاز مشروط می داند. (مهربانی، 86)
 ستا لو و همکارانش با تکیه بر نظریه اکولوژی فرهنگی معتقدند "مورد توجه قرار دادن و لحاظ نمودن تفاوت موجود
 در روش هایی که طبقات اجتماعی گروههای مختلف فرهنگی از اماکن عمومی استفاده می کنند و به آنها اهمیت می دهند
 برای تصمیم گیریهایی که از تنوع فرهنگی اجتماعی حمایت می کنند، مهم و ضروری است". به عقیده آنها روش های
 انتقال مفاهیم فرهنگی بخش مهم جذابیت یک مکان به شمار می رود و می توانند برای گسترش تنوع فرهنگی توسعه یابند
 (ستا لو، 1390). بر مبنای نظریه اکولوژی فرهنگی می توان در جهت گسترش و حمایت تنوع فرهنگی و اجتماعی در
 پارکها و فضاهای شهری حرکت نمود و به پرنشاط کردن و ارتقای قابلیت پاسخگویی به نیاز گروههای مختلف استفاده
 کنندگان از این قبیل فضاها کمک نمود. با توجه به مطالب فوق می توان نتیجه گرفت که کیفیت برقراری تعاملات اجتماعی
 در فضای عمومی شهری بسیار اهمیت دارد و با درنظر گرفتن محدوده های امن و برخوردار از فضای کافی مناسب برای
 افراد می توان تعامل اجتماعی گروههای متنوع را حفظ کرد و توسعه داد. هر چقدر تمایل استفاده کنندگان به ماندن و
 سپری کردن وقت در فضای عمومی بیشتر باشد، سرزندگی، حیات جمعی و تعامل مردم در آن فضا بیشتر خواهد بود. با
 تاکید بر نگرش سبزه راه ، مادی ها به عنوان فضاها ی خطی با اهداف چندگانه بوم شناختی، تفریحی، فرهنگی و زیبایی
 شناختی تعریف می شود و فراهم آوردن فرصت هایی برای تفریحات عمومی منجر به موفقیت روز افزون آن خواهد شد.

11-2- راهکارهای مدیریتی

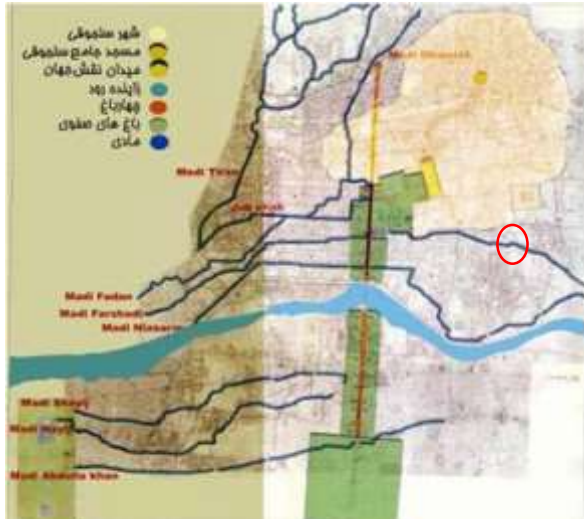
گسترش شهر به ویژه شهرهای سنتی و واجد قدمت و بافت تاریخی، بدون در نظر گرفتن حفظ بافت های تاریخی، معنا و
 مفهومی پیدا نمی کند و نگهداری و بهسازی سیمای شهر، یادآور خاطرات گذشتگان و راهنمای آیندگان است؛ خاطراتی که
 فرهنگ و تمدن آنها را متجلی می سازد . لذا به جا است با الهام از گذشته تاریخی شهر اصفهان؛ شکل گیری شهر در رابطه
 با عوامل محیطی و اقلیمی از یک طرف و الگوبرداری از به خدمت گرفتن نظام مدیریتی سنتی شبکه آبرسانی مادی ها
 در نهایت همیاری مردم با فعالیت های اجرایی از طرف دیگر، نوعی احیاء هویت بافت تاریخی در راستای تحقق اهداف توسعه
 پایدار را تجلی بخشیم.

1-3- بررسی محدوده مطالعاتی (شناخت)؛ مادی فرشادی

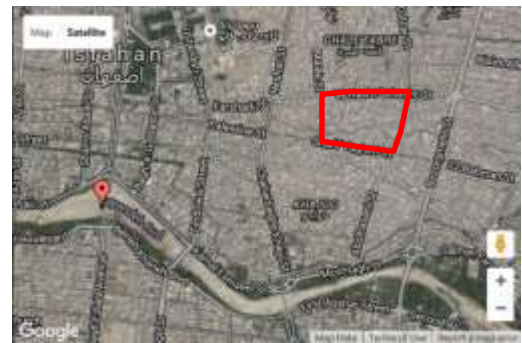
مادی « فرشادی » از طولانی ترین مادی های اصفهان است که از نزدیکی باغ پرندگان در پارک نازوان از رودخانه جدا شده
 و پس از گذر از پارک نازوان ، بزرگراه خیام و خیابانهای شهید بهشتی (شاهپور قدیم) ، اردیبهشت ، ابوذر ، شمس آبادی ،
 چهارباغ عباسی ، استانداری ، فرشادی ، نشاط و ملک ، « مادی علیرضاخان » نام گرفته و پس از گذر از گلزار ، بزرگمهر و
 رکن الدوله ، از این پس « مادی خوراسگان » نام گرفته و پس از گذر از خیابان امامزاده زید (هشت بهشت جدید) ،
 بزرگراه شهید آقابابایی و خیابان همدانیان به سوی خوراسگان و کرد آباد می رود .
 این مادی از معدود مادی های اصفهان است که هنوز آب در درون آن جریان دارد و در مسیر خود از داخل مدرسه سلطانیه
 چهارباغ (امام صادق) و کاروانسرای مادر شاه (هتل عباسی) عبور می کند .

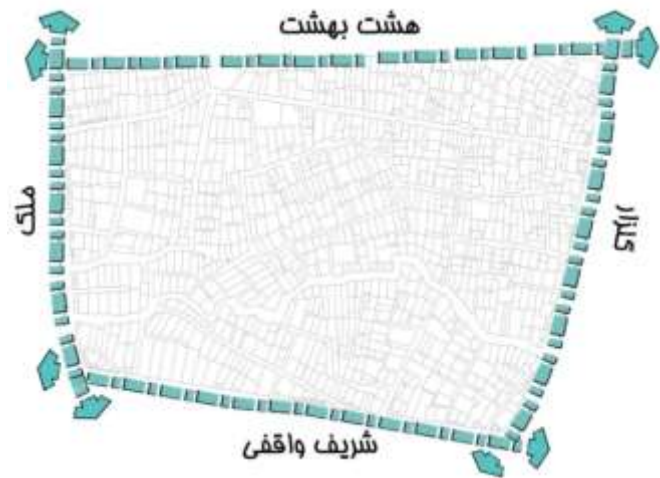
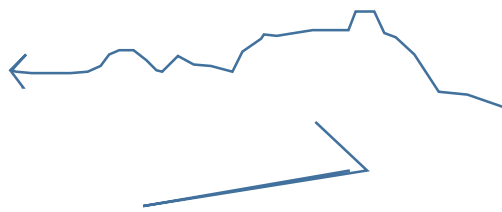
محدوده مورد مطالعه که در اینجا محله ای بنام شیخ علیخان است. محله شیخ علی خان واقع در غرب اصفهان از محله های قدیمی منطقه 3 است که محدود به خیابان های شریف واقفی و هشت بهشت در شمال و جنوب و خیابان های ملک و گلزار در غرب و شرق است. این محله در قدیم، از سمت شرق محدود به حصار شهر سلجوقی بوده است.

نقشه 2: مادی هاویباغ های اصفهان در دوره صفویه
 مأخذ: www.manzaronline.com

نقشه 3: محدوده طرح (محله شیخ علی خان)

نقشه 4: جایگاه مادی در محله شیخ علی خان

از دیدگاه سیما و منظرشهری، مسیر مادی ها ضمن داشتن طراوت، زیبایی و سرسبزی بالقوه خود و وجود برخی عناصر بارزش، دارای وضعیتی نیستند که مشوق و انگیزه ای برای افزایش حرکت های پیاده باشند. مسیرها تجهیزاتی ندارند که تمایل عابران پیاده را برانگیزانند. در حال حاضر، مسیر مادی ها برای حرکت های پیاده در نظر گرفته نشده است لیکن حرکت پیاده به طور برنامه ریزی نشده در کنار تردد بیشتر سواره می شود. در این مورد، می توان با الگوگرفتن از فعالیت ها و اقداماتی در حاشیه رودخانه زاینده رود انجام گرفته و تکرار آنها منطبق با شرایط مادی ها، وضعیت را به گونه ای سامان داد هم ارزش مادی ها را بیش از پیش نمایان و هم موجبات تحقق پیاده مداری را فراهم ساخت. برای تحلیل و تشخیص وضعیت کنونی محدوده مورد مطالعه و دستیابی به هدف ها و راهکارهای ساماندهی، از روش سوات^۳ استفاده شده است.

جدول 1- بررسی محدودیت ها و امکانات موجود در محدوده پیرامون مسیر مادی فرشادی (مأخذ: نگارندگان)

نظام	قوت	ضعف	فرصت	تهدید
کاربری	- گوناگونی کاربری ها و فعالیت ها در محله ملک بویژه کاربری های واقع در خیابان های ملک و هشت بهشت وجود کاربری های خرده فروشی و اغذیه فروشی در محله - استفاده از عناصر شاخص در محله مانند مسجد، بیمارستان، مدارس، و جود کاربری های موثر	- ناسازگاری و عدم مطلوبیت برخی از کاربری های واقع شده در خیابان هشت بهشت مانند تعمیرگاه ها و زمین های بایر - از رونق افتادن فعالیت ها در شب که از سرزندگی محیط می کاهد - عدم وجود تنوع کاربری هایی چون کمبود واحدهای تجاری خرید و کمبود فضای سبز - کمبود فضاهای تجمع و تفریحی مانند کافی شاپ، رستوران و ... در سطح محلات	- استفاده از زمین های بایر در جهت توزیع منسب و سازگار کاربری ها - امکان استفاده از زمین های بایر جهت تامین کاربری های مورد نیاز - ایجاد مکانی جاذب برای سرمایه گذاری های تجاری- فرهنگی مانند - فرصت ایجاد کاربری های فرهنگی مانند موزه، صنایع دستی اصفهان، تئاتر و...	- کاهش ایمنی و امنیت و خطرات اجتماعی در صورت نادیده گرفتن و به کار نبردن زمین های بایر - روند رو به رشد مسکونی باعث تبدیل شدن کل محله به کاربری مسکونی و کمبود کاربری های دیگر در آینده می شود - کاهش استفاده مردم از محله خود و مراجعه مردم به محلات دیگر - ممانعت نکردن از استقرار فعالیت های کارگاهی و نامناسب با شان مادی ها و محلات
کالبدی	- سابقه تاریخی چند صد ساله از زمان شکل گیری شهر تاکنون - وجود برخی بناها و فضاهای ارزشمند در حریم مادی ها - بالا بودن نسبت سطوح مسکونی در حریم مستقیم اکثر مادی ها و وجود زندگی شبانه - استقرار در مرکز ثقل جغرافیایی و عملکردی شهر	- گسست ارتباطی و فضایی مادی ها و محلات پیرامون آنها در اثر احداث خیابان ها - تبدیل مسیر مادی ها به کوچه و خیابان های فاقد ارزش فضایی - عدم شناسایی دقیق و تخصصی شبکه مادی ها در سطح منطقه - نامناسب بودن بدنه سازی مادیها که اکثرا بتنی و یا سنگی با هدف تبدیل آنها به معبر سواره می باشد	- امکان عقب نشینی و آزاد سازی حریم مادی - امکان احیای مسیر مادی ها و عناصر شاخص پیرامون آنها - استفاده از مسیر مادی به عنوان پلی ارتباط دهنده میان محلات جدید و بافت قدیم - آزادسازی مسیر مادی ها و یا تبدیل و تغییر اجزائی که آبخور آنها زیر ساخت و ساز رفته است	- ساخت و سازهای بی رویه و بلند مرتبه در پلاک های مادی ها و حریم گل انداز مادی ها - مشخص نبودن حریم مادی ها و عدم اجرای قانون از سوی ارگانهای زیربط در اعمال این حریم - سرازیر کردن نخاله های ساختمانی و زباله ها به درون مادی های خشکه و پرشدن و تبدیل آنها به معبر به مرور زمان

-احداث خیابان های جدید بدون توجه به مسیر مادی ها و قطع شدن چندین باره آنها مثل خیابان میرداماد -انطباق مسیر سواریه رو برو حریم مادی ها	-امکان ایجاد مسیرهای پیاده، فعال و با ارزش فضایی -امکان کاستن تردد سواریه به درون بافت قدیم اصفهان -تشویق افراد به حرکت پیاده و ایجاد انگیزه ای مطلوب توسط مادی ها -امکان طراحی و برنامه ریزی به منظور حرکت دوچرخه	-دسترسی سریع و آسان سواریه رو به پلاک های بر مادی -سهم بالای ترافیک عبوری بدون هیچ گونه محدودیتی -تابسامانی و نا آسودگی حرکت پیاده و تداخل آن با سواریه	-وجود مسیرهای کاملا پیاده در قسمت های محدودی از مادی فرشادی -زدیکی به دو محور اصلی -استخوانبندی ساختار اصفهان: محور تاریخی چهارباغ و محور طبیعی زاینده رود	دسترسی
-جدول سازی های غیر فنی و مغایر با حیات طبیعی درختان که منجر به نابودی اشجار کنار مادی ها می شود. -بی توجهی به طرح ساماندهی پیاده راه ها در مسیر پیرامون مادی فرشادی	-امکان ایجاد فضاهای شهری مطلوب با کیفیت و ارزش بالا بواسطه حضور چنین عنصر منحصر بفردی در بافت -امکان تدوین ضوابط خاص به منظور نامسازی بناهای در حریم مستقیم مادی فرشادی -فرصت ایجاد مناظر فرهنگی مطلوب برای مادی فرشادی در محله	-کمبود و نامناسب بودن اثاثیه و مبلمان شهری -اغتشاش در سیمای بصری و منظر پیرامون مسیر مادی فرشادی -وجود ساختمان های ناهماهنگ با ترکیب ناهمگون بلحاظ ارتفاع نما مصالح خط آسمان و ... -نامناسب بودن مصالح کف و بدنه مسیر طرفین مادی ها	-پتانسیل بالای فضای سبز موجود در بدنه مادی ها -منظر بسیار جالب متنوع و مطلوب بواسطه حضور پر پیچ و خم مادی ها میان بافت محلات	منظر شهری
اختلافات مالی بین سازمان آب و شهرداری ها که موجب توقف حرکت آب در مادی ها شده و امکان ایجاد انواع آلودگی ها و نابودی فضای سبز را بدنبال دارد	-آبیاری زمین های مزروعی شهر اصفهان از طریق جریان یافتن مادی ها و خروج آن ها از شهر -امکان استفاده از حریم مادی ها برای تامین کاهش فضای سبز شهری	-ضعیف بودن امکانات حمل زباله و نظافت زیست محیطی، لایروبی -زندگی جانوران موذی در آبهای راکد -خشک شدن مادی در محله در اکثر فصول سال	تزیین هوای مطلوب به درون بافت و کاهش دهنده آلودگی هوا به عنوان فضایی تنفسی -ایمن بودن منطقه در برابر سیل -سبز بودن مسیر مادی ها بواسطه درختان موجود در حریم آن ها	زیست محیطی

جدول 2: اهداف، راهبردها، سیاست ها حاشیه مادی فرشادی (مأخذ: نگارندگان)

اهداف کلان	اهداف خرد	راهبرد	سیاست
1. فراهم کردن محیط برای حضور بیشتر مردم بدون خودرو	-تشویق به پیاده روی -کاستن از وابستگی به اتومبیل شخصی	-اهمیت به فضای حرکت عابر پیاده	-ایجاد فضای تعریف شده برای فعالیت های مرتبط با حرکت آرام پیاده مثل قدم زدن ایستادن تماشا کردن نشستن گپ زدن اسکیت بازی و... اطراف مادی -فراهم کردن مسیرهای ویژه و خطی در طول مسیر برای ورزش -صبحگاهی دویدن دوچرخه سواری در پارک ملت -ایجاد پیاده رویهای عریض در اطراف مادی

2. اجتماع سازی، حضورپذیری و سرزندگی در محور راه ها	-توجه به جریان توسعه معابر -برنامه ریزی در جهت توزیع مناسب خدمات و کاربری ها در محور راه ها -ایجاد پهنه های سبز در محور راه ها - طراحی معابر یا اولویت پیاده	-استفاده از کاربری های خدماتی و تجاری فعال در امتداد خیابان هایبهدشت بهشت و شریف واقفی -احیا وساماندهی کالبدی فضایی وارتباط زنده و فعال معابر
3. ایمنی عدالت اسایش معابر	-تامین ایمنی وامنیت معابر -ایجاد طرح نوسازی و باز زنده سازی معابر فرسوده -تامین دسترسی ایمن وراحت	-احیا خیابان های مفتوح و مطهری قابل رویت بودن مسیرها -شاخص کردن برخی معابر برای جهت یابی و جدا کردن حرکت سواره -ایجاد(حس راحتی واسایش عابرین) -نورپردازی مناسب معابر اطراف مادی
4. پویایی و سرزندگی	-تقویت مسیرهای ارتباطی وایجادارتباط پامسیرهای اصلی -بهبود سیمای خیابان ها وپیاده روها	-انتقال برخی از کاربری های جذاب به معابر خلوت - حفظ درختان وفضای سبز اطراف معابر -مادی
5. برقراری اتصال و ارتباط	-تاکید بر توسعه معابری متناسب موزون و مطلوب از لحاظ نفوذپذیری	-تدوین ضوابط طراحی معابر در مطهری -ایجاد تفاوت در خیابان های محلی و عبوری مانند خیابان مطهری -جداسازی حرکت سواره از پیاده
6. ایجاد یکپارچگی	-سازماندهی مسیرهای حرکتی دردل بافت وکفسازی مناسب	-تدوین ضوابط طراحی حجم ونمای بیرونی ساختمانهای محدودده راهها

2-3-دستورالعمل های طراحی(ضوابط)

ضابطه مادی:

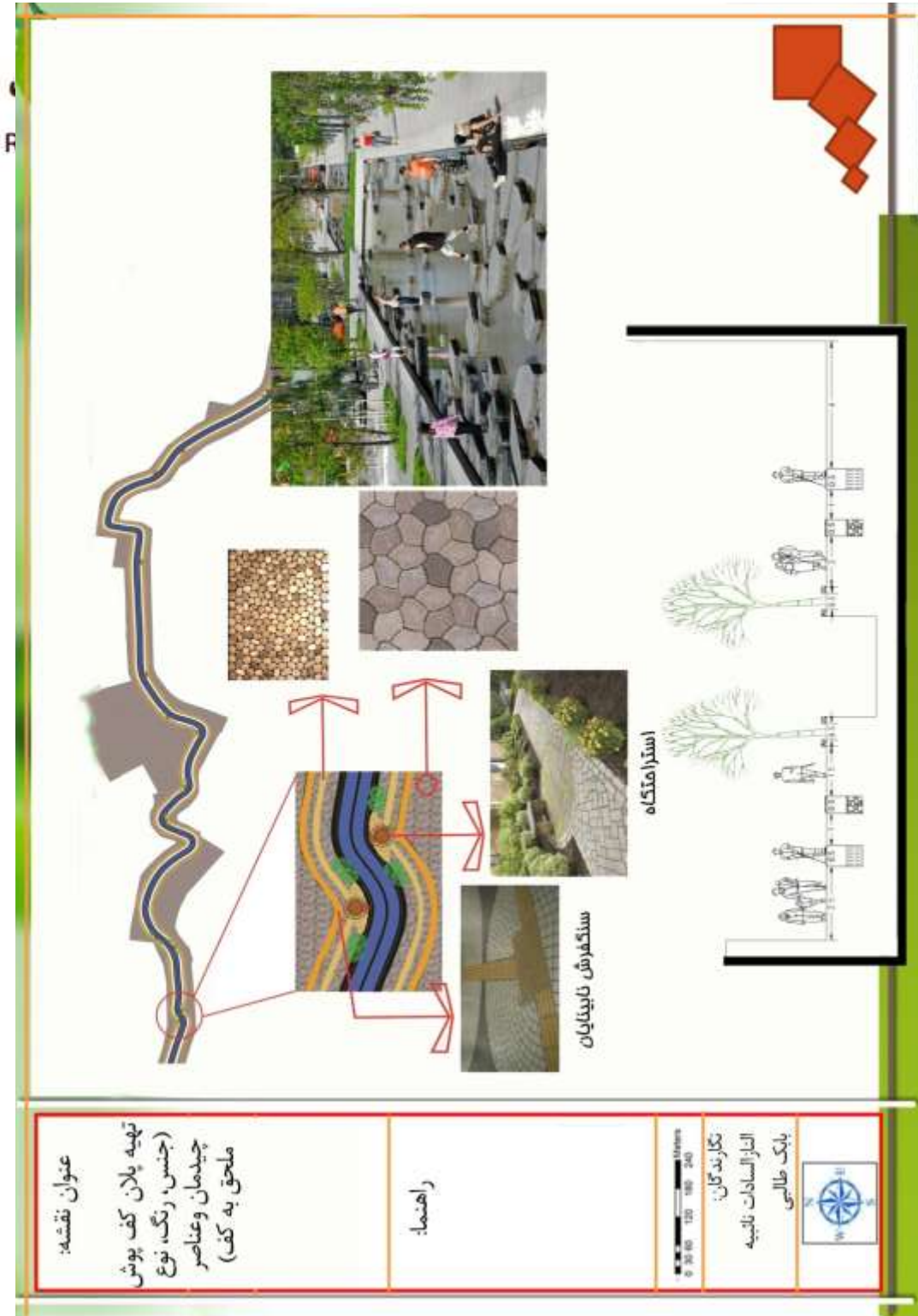
1. ایجاد فعالیتهای تفریحی و اوقات فراغت، مجاز به استقرار مبلمان (مانند کافی شاپ و رستوران) در نزدیکی طرح
2. کف سازی مناسب برای تمای اقشار (معلولین، کودکان، سالخورگان و ...)
3. ایجاد فضای سبز(پارک بازی کودکان)
4. ایجاد پاساژهای تجاری اداری جاذب جمعیت در اطراف مادی
5. ایجاد پارکینگ ها در اطراف طرح مورد نظر برای استفاده کنندگان و مهمانان محله
6. کلیه اسامی و نقاط خاطره انگیز و با ارزش برای ساکنان باید حفظ و تقویت گردد.

کنفرانس پژوهش های معماری و شهرسازی اسلامی و تاریخی ایران
Research Conference Architecture and Urbanism Islamic history of Iran

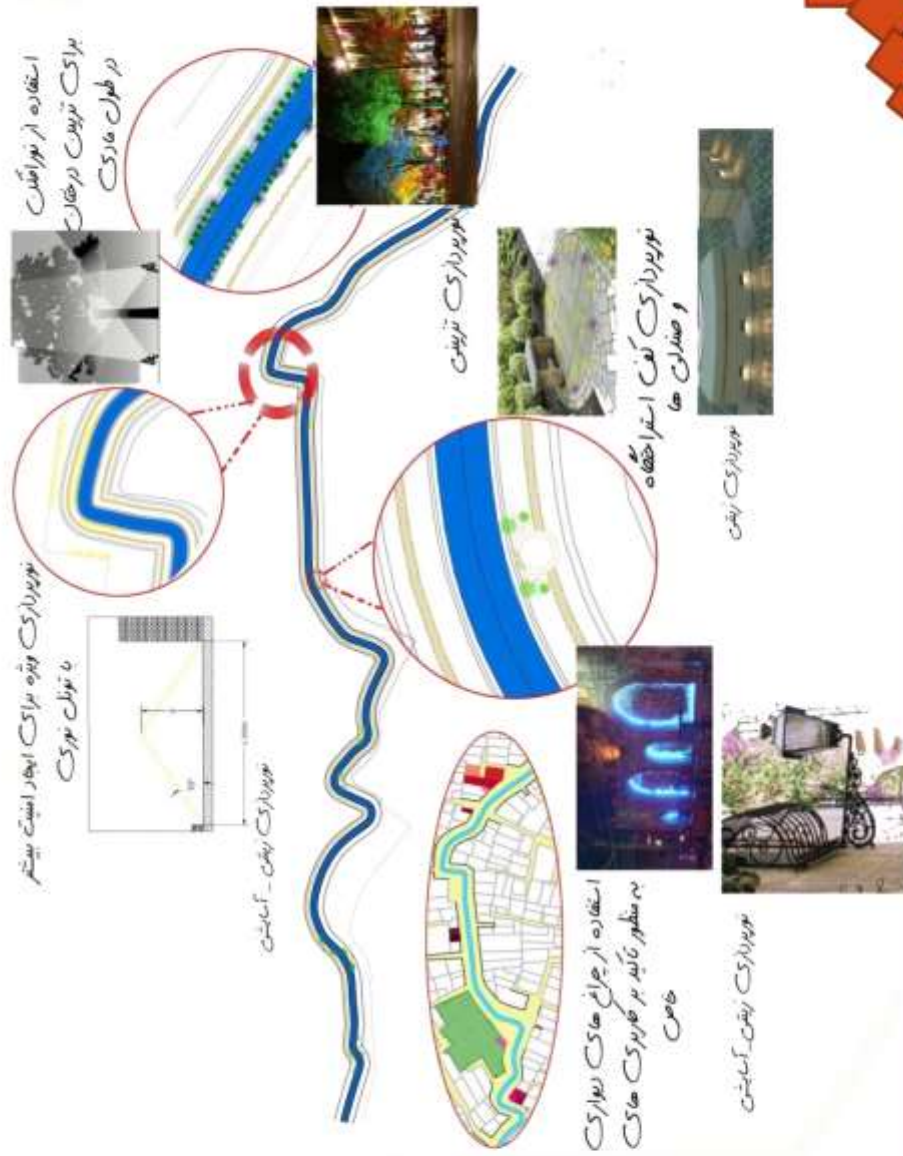

7. تأمین روشنایی فضای محله در شب الزامی است.
8. کلیه ی مکان های تاریخی و مساجد در شب نورپردازی گردند.
9. از احداث هرگونه بنا و یا جزء بناهایی که مغایر با کاراکتر و روحیه حاکم بر محور میباشد، اجتناب شود.
10. ایجاد کاربریهای تجاری روزانه در محدوده مورد طراحی لازم است.
11. تسهیلات لازم جهت حضور و فعالیت مستمر کودکان، زنان، سالخوردگان و ... باید تقویت گردد.
12. پیاده مجاز به حرکت در تمام سطح محور طراحی است.
13. نبشها در محل تقاطع کوچه یا بنبست در محور باید طراحی گردند.
14. ورودی خیابان محلی باید جاذبه های محله را به خوبی نمایان کند و خاصیت دعوت کنندگی داشته باشد.

کنفرانس پژوهش‌های معماری و شهرسازی و طراحی پایدار

عنوان نقشه:
طراحی نورپردازی به تفکیک نورهای آسایشی و تزیینی شامل نورهای موجود در کف، جداره پیاده رو و کنار مادی

راهنما:

مقیاس: 0 30 60 120 180 240 Meters

نگارنده گان:
انژالسادات نائیه
بابک طالبی

ترکیب فضایی گد و سنگ در طول مسیر است.
 استفاده از انواع گیاهان جهت مسدود کردن دید راه عبور است.
 بهره گیری از رنگ های شاد برای جذابیت محیط است.

پل ها، حوض سنگی، فضای باز همگامی
 گسترش کار راه برای رفاه محیط
 استفاده از سنگ در طول مسیر است.

پلان گل

استودیو آپا و آتش

پارک آبی کورک

کلاندام (مجموعه)

کتابخانه

سردخانه

گلدان های سنگی در امتداد مسیر

استادیوم گل های درختی و سنگی در امتداد مسیر

استادز سنگ های مدرن است

استفاده از مصالح سنگی یا گد در محیط
 در حرکت های حرکت سنگ است

عنوان نقشه:

طراحی حاشیه مادی

راهنما:

در شکل رو به رمان
 طور که مشخص است
 پلاکی تخریب نمی
 شود بلکه ۱/۱۵ حاشیه
 مادی تا ۲ متر تفریح
 می شود.

مکان تدکان:
 البازالسادات تاریه
 پابک طابکی

نتیجه گیری:

مادی ها و شبکه جوی های مرتبط به آنها یکی از مهم ترین شخسه ها و ویژگی های شهر اصفهان به شمار می روند که از نخستین روزهای شکل گیری این شهر تا زمان معاصر حیات داشته اند. نقش مادی ها در گذشته ای نه چندان دور، در امور کشاورزی، جمع آوری آب های سطحی و آبادانی این شهر از اهمیت خاصی برخوردار بوده است. در گذشته، ساخت کالبدی و سازمان فضایی شهر اصفهان تحت تأثیر شرایط و خصوصیات اقتصادی، اجتماعی و محیطی حاکم بر آن، مادی ها را به عنوان محورهای ارتباطی پیوستگی و انسجام فضایی، کالبدی و اجتماعی زندگی شهری به گونه یک کلیت یکپارچه حفظ می کرده و پاسخ گوی نیازهای مردم و ساکنان آنها در ابعاد مختلف انسانی، اجتماعی و عملکردی بوده است. لیکن در حال حاضر، به دلایل متعدد نقش ها و کارکردهای مادی ها در ابعاد مختلف تضعیف گشته و به چالش کشیده شده است. از همه مهم تر، با ورود اتومبیل و رواج الگوهای جدید و تأثیرپذیری شهرسازی امروز از نمونه های غربی، بافت قدیمی نه تنها با آن سازگار و موافق نشد بلکه، این موضوع سبب خدشه دار شدن نظام ساختاری-کالبدی بافت قدیم و پیرو آن متزلزل شدن نظام و ساختار فرهنگی و اجتماعی بافت کهن شد. بازآفرینی مناظر فرهنگی در شهرهای تاریخی و سنتی بدون در نظر گرفتن هویت و ساختار اصلی شهر، معنا و مفهومی پیدا نمی کند. بازآفرینی مادی ها در شهر اصفهان یادآور تلاش در مدیریت مصرف بهینه از موهبت الهی گذشتگان است که امروزه به دست ما سپرده اند و ما آن را نادیده می گیریم و آن را از بین می بریم؛ پس باید باشیوه جدید و نو در حفظ ارزش های گذشته تلاش کنیم. بازآفرینی مناظر فرهنگی یادآور خاطرات گذشتگان و راهنمای آیندگان است خاطراتی که فرهنگ و تمدن آنها را متجلی می سازد و یادآور عظمت و قدمت شهر و تاریخ و سرگذشت شهروندان و هویت آنها به شمار می رود.

منابع:

- [1] احمدی، فرشته. طرح ارتقاء کیفیت زیستی شهر اصفهان از طریق احیاء شبکه مادی های شهر، پایان نامه کارشناسی ارشد مهندسی طراحی محیط زیست. دانشگاه آزاد علوم و تحقیقات تهران، 1386.
- [2] اهری، زهرا. مکتب اصفهان در شهرسازی، تهران دانشگاه هنر، 1380.
- [3] بزرگی، علیرضا. پورجعفر، محمدرضا. بمانیان، محمدرضا. تحلیلی پیرامون برنامه ریزی و طراحی اکوپارک های رودکناری، نشریه ی هنرهای زیبا، شماره 20، 1383.
- [4] پورجعفر، محمد. دهقانی، فهیمه. نقش "بازآفرینی" مناظر فرهنگی بر ارتقای کیفیت "زندگی شهروندی" (نمونه موردی: مجموعه زندیه شیراز)، نشریه نقش جهان، 1390.
- [5] ترنر، تام. شهر همچون چشم انداز، ترجمه فرشاد نوریان، شرکت پردازش و برنامه ریزی شهری چاپ دوم، ص 385-1384، 389.
- [6] حناچی، سیمین. غزنوی، مریم. برنامه ریزی سبزها: از برنامه های محلی تا برنامه ریزی جامع مسیرهای چند منظوره ملی، نشریه هویت شهر، سال سوم، شماره 4، 1388.
- [7] زمانی، بهادر. ریاست هارمی، زهرا. مادی های اصفهان الگویی ایرانی از شبکه سبزها های شهری، همایش ملی معماری و شهرسازی ایرانی - اسلامی، 1391.
- [8] سعید نیا، احمد. کتاب سبز راهنمای شهرداریها، جلد 9: فضای سبز شهری، انتشارات سازمان شهرداری ها و دهیاریها، 1389.
- [9] شبانی، امیرحسین. ایزدی، محمد سعید. رویکردی نوین به بازآفرینی شهر خلاق، نشریه نقش جهان، سال چهارم، شماره 2، 1392.
- [10] شکوهی دولت آبادی، محمود. مسعود، محمد. پیاده راه عاملی برای افزایش سرمایه اجتماعی، نشریه علمی - پژوهشی انجمن علمی معماری و شهرسازی ایران، ص 55-1389، 65.

- [11] طالبی ریزی، زینب. مرکز فرهنگی تفریحی مادی نیاصرم اصفهان، (پایان- نامه کارشناسی معماری). دانشگاه تهران، دانشکده هنرهای زیبا، 1383.
- [12] کلانتری، صدیقه. محمدی، محمود. تدوین راهکارهایی برای ساماندهی واحیای مادی های بافت قدیم شهر اصفهان، فصلنامه علمی- پژوهشی مرمت و معماری ایرانسال سوم، شماره پنجم، بهار و تابستان 1392.
- [13] کشانی همدانی، مینا. نقش محور مادی های شهر اصفهان در توسعه پایداربا تأکید بر حفظ اکولوژی شهر، همایش ملی معماری پایدار و توسعه شهری، 1392.
- [14] کوکبی، لیلیا. وهمکاران. حیات جمعی در فضای عمومی سبز راه، نگرشی بر تنوع فرهنگی اجتماعی استفاده از فضا؛ مطالعه موردی پارک خطی باغ بلند شیراز، مجله پژوهش و برنامه ریزی شهری، سال سوم، شماره یازدهم، 1391.
- [15] گل، بان. فضاهای عمومی و زندگی جمعی " مترجم: علی غفاری و صادق سهیلی پور، دانشگاه شهید بهشتی، 1389.
- [16] لطفی، سهنند. بازآفرینی شهری فرهنگ مینا: تأملی بر بن مایه های فرهنگی و بازآفرینی، نشریه هنرهای زیبا - معماری و شهرسازی شماره 45، 1389.
- [17] لو، ستام. و همکاران. نگرشی نو بر تنوع فرهنگی در فضاهای عمومی، مترجمین: مرادی مسیحی، آراز و همکاران، انتشارات سازمان فناوری اطلاعات و ارتباطات شهرداری تهران، تهران، 1390.
- [18] ماجدی، حمید. احمدی، فرشته. نقش مادی ها در شکل گیری ساختار شهر اصفهان، نشریه هویت شهر، سال دوم، شماره 3.
- [19] مهدی قلب، ماخر. احیای حیات زیست محیطی- کالبدی مادی ها در شهر با رویکرد پیاده راه سازی (نمونه موردی: مادی فرشادی)، پایان نامه کارشناسی مهندسی شهرسازی. دانشگاه آزاد واحد نجف آباد، 1392.
- [20] یزدخواستی، نیلوفر. احمدی، فرشته. باززنده سازی و ارتقای کیفی لبه شهری مادی ها در اصفهان با بهره گیری از نورپردازی (مطالعه موردی: مادی فرشادی)، مجله علوم و تکنولوژی محیط زیست، دوره هفدهم، شماره دو، تابستان 1394.

[21]. Aykaç, P., Rifaioğlu, M.N., Altınöz, A.G.B., and Güçhan, N.Ş (2009) Design Interventions as Regenerators in Historic Towns: Proposal for Ayvalık Historic Depots Region. in the International Conference on the Urban Projects, Architectural Intervention in Urban Areas, TU, Delft, The Netherlands.

[22]. Carter, A. (2000) "Strategy and Partnership in Urban Regeneration" in Roberts, P. and Sykes, H. (ed.) Urban Regeneration: A Handbook, London; Thousand Oaks .

[23]. El Adli Imam, Khalid Zakaria, (2006). "Role of greenway systems in planning residential communities: a case study from Egypt" Elsevier, Landscape and Urban Planning.

[24]. Fabos, G. J. (2004), "Greenway planning in United States its origins and recent case studies", Elsevier, Landscape and Urban Planning, (68) 321-342.

[25]. Jacobs, J. (1961), The Death and Life of Great American Cities, London.

[26]. Lynch, Kevin (1972), The Openness of Open Space, Art of Environment. Oxford University Press.

[27]. Turner, T. (2006). "Greenway planning in Britain: recent work and future plans", Elsevier, Landscape and Urban Planning, Editorial (76) 240-251.

کنفرانس پژوهش های معماری و شهرسازی اسلامی و تاریخی ایران

Research Conference Architecture and Urbanism Islamic history of Iran

